

Vastausvuoro päällekkäispuhunta

Toimijuus, tieto ja sosiaalinen toiminta keskustelussa

ANNA VATANEN

Väitöksenalkajaisitelmä Helsingin yliopistossa 8. marraskuuta 2014

Keskustelun normina pidetään yleensä sitä, että yksi ihminen puhuu kerrallaan. Aika usein käy kuitenkin niin, että kun juttelemme tuttujen kesken, joku alkaa puhua jo ennen kuin edellinen puhuja on saanut sanottua sanottavansa loppuun. Tällaista toimintaa pidetään usein keskeyttämisenä, ja usein siihen liitetään kielteisiä mielikuvia: päälle puhuja ei kuuntele, mitä toinen sanoo, ei kiinnitä juttukumppaniin huomiota eikä osaa toimia keskustelussa oikein. Tällaisia käsityksiä ihmisillä saattaa olla, mutta pitävätkö ne paikkansa, kun asiaa tarkastellaan aidon keskusteluaineiston valossa? Entä jos asia olisi peräti päinvastoin?

Monenlaiset tärkeät ja merkitykselliset tilanteet elämässä rakentuvat vähintään osittain tai jopa kokonaan keskustelun varaan. Tällaisia tilanteita on sekä virallisissa, institutionaalisissa yhteyksissä että arkisessa, jokapäiväisessä elämässä: kun kerromme lääkärille, miksi tulimme hänen vastaanotolleen, kun poliisi kuulustelee epäiltyä, kun tutustumme uuteen ihmiseen, kun kokoonnumme ystävien kanssa yhteen ja siten pidämme suhteitamme yllä, kun perheenjäsenet ovat kotona koolla ruokapöydän ääressä ja niin edelleen. Näissä tilanteissa on oleellisessa osassa se, millaisena keskustelukumppani meille näyttäytyy, erityisesti suhteessa meihin itseemme. Me tarkkailemme, onko meillä toisen ihmisen kanssa jotain yhteistä, ikään kuin peilaamme itseämme häneen. Yksi osa tätä peilaamista on se, mikä on mielikuvamme siitä, mitä toinen tietää aiheesta, josta keskustelemme, ja ovatko käsityksemme puheenaiheesta yhteneväisiä. Ajatuksemme keskustelukumppanin tietämisistä ja asenteista perustuvat ainakin siihen, mistä aiheista olemme hänen kanssaan jutelleet ja mitä hän on puhunut, mutta eivät kuitenkaan pelkästään. Myös monet pienet kielenaineokset ovat nimittäin oleellisia tässä tehtävässä. Lisäksi, kuten tekemäni tutkimuksen perusteella väitän, myös

puheenvuorojen ajoituksella on oma merkityksensä siinä, miten meidän ja muiden puhetta tulkitaan, ja siten myös siinä, millaisena näyttäytyy keskustelijoiden välinen suhde. Ihmissuhteissa ja niiden ylläpitämisessä annetaan ja tehdään merkityksiä monenlaisin keinoin. Palaan joihinkin niistä tarkemmin hieman tuonnempana.

Jos meiltä jonkin keskustelutilanteen jälkeen kysyttäisiin, millä perusteilla teimme joitakin tulkintoja juttukumppanistamme, emme välttämättä osaisi kunnolla vastata. Voisimme tietysti sanoa, että ”hän sanoi sitä tai tätä”, mutta se ei ehkä kuitenkaan tuntuisi koko totuudelta. Yksi sellainen seikka, jota ei aina ole helppo havainnoida, on puheen ajoittaminen – esimerkiksi se, missä vaiheessa omaa juttuamme toinen alkaa meille vastata. Puheenvuorojen ajoituksia voi olla vaikea tietoisesti huomata keskustelun tiimelyksessä, saati sitten että tälle yksityiskohdalle osaisi antaa merkitystä. Tietynlaisilla tieteellisillä menetelmillä puheenvuoron ajoittamiseen voidaan kuitenkin perehtyä ja sen lainalaisuuksia tutkia. Tutkimuksessani käyttämäni keskusteluanalyttinen menetelmä on tähän tarkoitukseen oivallinen. Se tarjoaa työkalut tutkia paitsi isompia kysymyksiä myös pieniä ja ohikiitäviä mutta silti merkittäviä yksityiskohtia vuorovaikutustilanteissa. Luonnollinen videoitu aineisto ja sen litterointi ovat oleellisessa osassa tässä työssä. Näin vuorovaikutustilanteita voidaan katsoa uudestaan ja uudestaan ja tehdä samankaltaisista tilanteista ja ilmiöistä kokoelmia, joiden perusteella voi jo tehdä yleistyksiä siitä, miten ihmiset toimivat ollessaan vuorovaikutuksessa keskenään. Voidaan siis tutkia aidon ja spontaanin vuorovaikutuksen säännönmukaisuuksia. (Keskusteluanalyysista ks. esim. Sidnell & Stivers toim. 2013; suomeksi Tainio toim. 1997.)

Tänään tarkastettavassa väitöskirjassani olen perehtynyt perheenjäsenten ja ystävien välisissä arkisissa vuorovaikutustilanteissa esiintyvään päällekkäispuhuntaan sekä suomeksi että viroksi käydyissä keskusteluissa. Aineisto on videokuvattu sellaisista tilanteista, jotka olisivat tapahtuneet ilman tutkimustakin. Tarkoituksena on siis ollut taltioida ihmisten tavallista, arkista elämää ja siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta eli tilanteita, joissa ihmiset juttelevat keskenään. Ihan kaikenlaiset yhtä aikaa puhumiset eivät kuitenkaan päätyneet kokoelmaani. Keskityin tutkimaan pelkästään niitä, joissa päällekkäinen puheenvuoro alkaa siinä vaiheessa, kun edellinen puhuja ei ole vielä lähellä puheenvuoronsa loppua vaan hänen puheestaan selvästi kuulee, että jatkoa on vielä tulossa. Näin ajoitettuja puheenvuoroja ei perinteisesti ole pidetty keskustelun säännönmukaisuuksia noudattavina (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974), joten siksi ne olivat mielestäni erityisen kiinnostavia. Valitsin kokoelmaani vain sellaiset puheenvuorot, joissa päällekkäinen puhe on jonkinlainen vastaus sille puhujalle, jonka päälle puhutaan. En siis tutkinut sellaisia, joissa esimerkiksi kysytään kysymys tai aloitetaan kokonaan uusi puheenaihe. Jätin kokoelmasta pois myös sellaiset päällekkäin puhumiset, joissa päällekkäisenä tulee vain yksi pikkusana, kuten *nii* tai *joo* tai *mm*, koska sellaiset tuskin millään tavalla häiritsevät sitä puhujaa, jolle ne sanotaan, vaikka ne sanottaisiinkin päällekkäisinä. Näin kerätystä kokoelmasta huomasin, että suurimmassa osassa tapauksista päällekkäinen vastaus on samanmielinen edellisen puhujan kanssa. Erimielisiä päällekkäisyyksiä ei ollut aineistossa kovinkaan paljoa. Päätin sitten keskityä erityisesti niihin päällekkäisiin vastauksiin, jotka ovat samanmielisiä.

Tutkimukseni osoittaa, että päällekkäisillä vastausvuoroilla on keskustelussa aivan omat tehtävänsä ja että ne esiintyvät lähes poikkeuksetta samantyyppisissä tilanteissa,

nimittäin sellaisissa, joissa puhujat esittävät omia näkemyksiään jostakin yleisluontoisesta asiasta – kansanomaisesti sanottuna, vaihtavat mielipiteitä ja ajatuksia. Näissä tilanteissa on tyypillistä, että se keskustelun osallistuja, jonka vuoro jää päällekkäisen vastauksen alle, antaa ymmärtää tietävänsä puheenaiheesta enemmän kuin vuoron vastaanottaja. Päällekkäin tuleva vastaus taas on useimmiten samanmielinen edellisen vuoron kanssa, mutta tutkimukseni mukaan oleellista on, että vastausvuoron puhuja samalla osoittaa tietävänsä puheenaiheesta vähintään yhtä paljon kuin edellinenkin puhuja ja olevansa yhtä lailla itsenäisin perustein samalla kannalla. Päällekkäisen vastauksen puhuja ei siis pelkästään myötäile edellistä puhujaa vaan osoittaa, että hänellä olisi ilman tätäkin ollut sama käsitys asiasta. Aineistoni osoittaa, että tällaiset varhain ajoitetut vastaukset esiintyvät tilanteissa, joissa samasta aiheesta on keskusteltu jo tovi. Kontekstiedon ansiosta vastauksen esittäjä pystyy päättämään jo ennen edellisen vuoron varsinaista loppua, mitä se tulee sisältämään, ja voi aloittaa vastauksensa sen kanssa päällekkäin.

Millaisia ovat sitten ne vuorot, joiden päälle puhutaan? Mitä ihmiset niissä sanovat? Tässä muutama esimerkki aineistostani. Eräässä keskustelussa yksi osallistuja on ker-tonut, että hänen televisionsa ei näytä mitään. Hänen ystävänsä vihjaa, että puhuja on saattanut vahingossa laittaa digi-TV:nsä manuaaliselle, jolloin se ei toimi. Hän sanoo vielä: *siin ei tarvi ku painat yhtä väärää nappia ni* – ja tämän lausuman päälle vuoron vastaanottaja sanoo vastauksensa. Toisessa katkelmassa kaksi virolaista on yhtä mieltä siitä, että toisin kuin Virossa Suomessa yliopisto-opiskelijoilta vaaditaan aktiivisuutta. Sitten toinen heistä sanoo (suomennettuna): *sen sijaan Virossa perusongelma on se, että kaikki vain istuvat eivätkä tee mitään*. Näille esimerkeille on yhteistä, että niissä keskustelijat esittävät oman näkemyksensä jostakin melko yleisluontoisesta asiasta, kuten television toiminnasta tai yliopisto-opiskelijoiden toimintatavoista. Puhujat eivät pelkästään esitele tietämystään asiasta, vaan vähintään rivien välissä tulee selväksi myös se, miten he itse asiaan suhtautuvat. Näiden juuri kuulemiemme esimerkkien jälkeen tulevat vastausvuorot alkavat jo ennen näiden vuorojen loppua, päälle puhuttuina. Muut aineistoni päällekkäisen vastauksen saavat vuorot ovat samantyyppisiä.

Tutkimukseni osoittaa siis, että päällekkäiset vastausvuorot ovat samanlinjaisia edeltävän vuoron kanssa, mutta niillä on myös muuta yhteistä: vastaajat ilmaisevat, että he ovat samanmielisiä itsenäisin perustein. Vastausvuorot jakaantuvat kolmeen ryhmään sen perusteella, millä tavoin puhujan itsenäinen tieto tulee vuorossa esiin. Puhuja voi suoraan väittää tietävänsä saman (esimerkiksi edellä mainitussa televisiota koskevassa esimerkissä vastaus on: *nii nii mä tiedän sen*). Puhuja voi myös käyttää tiettyjä kielellisiä keinoja itsenäisen tietonsa esiin tuomiseen (hän voi esimerkiksi käyttää vastauksessaan sanaa *todellaki* ja vastata *no on todellaki*). Puhuja voi myös osoittaa, että hän ymmärtää edellisen vuoron ja sen sanoman esimerkiksi esittämällä edellisen puhujan väitteeseen liittyvän selityksen, syyn tai erityistapauksen. Näin tapahtuu eräässä katkelmassa, jossa keskustelu käsittelee solariumissa käymistä ennen etelänlomalle lähtöä, mitä kaikki keskustelijat tuntevat kannattavan. Ensimmäinen sanoo: *jos on yhtää taipumust siihen et palaa, nii sillon tota miust kannattas käyä, koska onks sit kiva et sie ensimmäisen päivän poltat ja sit sie oot loppuviikon nii siul on semmonen valtava sombrero päässä ja istut jossai*. Ennen tämän vuoron loppua vuoroon vasta-

taan: *ja sitku se on niinku niin epäterveellistä ku vaa voi olla joku ihonpoltto*. Kaikissa näissä esimerkeissä vastausvuoron puhuja osoittaa vastauksellaan, että hänelläkin on aiheesta kokemuseräistä tietoa, joka ei perustu vain siihen, mitä hän juuri keskustelukumppaniltaan kuuli. Hänen tietonsa on siis itsenäistä ja samanmielisyys toisen puhujan kanssa perustuu nimenomaan siihen. Näin molemmat puhujat ovat itsenäisiä toimijoita omaa käsitystään esittäessään.

Kun tutkitaan pelkästään aitoja keskusteluja keskusteluanalyttisen menetelmän avulla, kysymykset puhujien motiiveista saattavat jäädä tutkimuskohteen ulkopuolelle. On kuitenkin epätodennäköistä, että ihmiset olisivat edes tietoisia esimerkiksi siitä, miksi he puhuvat toistensa päälle. Tällaisten käytänteiden motivaation selvittämiseen on kuitenkin olemassa keinoja, joita ovat nähdäkseni ainakin aineiston yhä tarkempi tutkiminen, yleisten suuntausten hahmottaminen sekä niiden suhteuttaminen teoreettiseenkin kirjallisuuteen.

Voidaanko aineistoni perusteella siis sanoa jotain siitä, miksi puhujat toimivat näin? Miksi he puhuvat toistensa päälle nimenomaan näissä tilanteissa? Aiempi tutkimuskirjallisuus on esittänyt, että päällekkäiset vastaukset liittyisivät puhujien keskinäiseen samanmielisytyteen: keskustelussa suositaan sitä, että samanmieliset vuorot esitetään pian heti sen vuoron jälkeen, johon ne reagoivat (ks. erityisesti Pomerantz 1984). Nyt käsiteltävänä oleva tutkimukseni kuitenkin osoittaa, että kaikenlaisia samanmielisiä vuoroja ei suinkaan ajoiteta päällekkäin vaan vain tietynlaisia. Päällekkäisillä vastausvuoroilla on siis enemmänkin yhteistä keskenään kuin pelkkä samanmielisyys edeltävän vuoron kanssa. Vastausvuoron varhainen ajoittaminen on nimittäin yhteydessä siihen, että puhuja osoittaa, että hänen tietämyksensä ja käsityksensä asiasta eivät ole peräisin vain edelliseltä puhujalta vaan perustuvat hänellä jo aiemmin olleisiin tietoihin ja kokemuksiin. Sosiologi Erving Goffman (1987 [1959]: 92) on kirjoittanut seuraavasti: ”Vaikuttaisi siltä, että todellisimmat ja luotettavimmat asiat elämässä ovat niitä, joiden kuvauksesta yksilöt ovat itsenäisesti samanmielisiä.”¹ Väitöstutkimuksessani paljastunut ilmiö on tämän ajatuksen kanssa yhteneväinen.

Kun keskustelussa esitetään väite, on yleensä odotuksenmukaista, että keskustelukumppani on samalla kannalla ja yhtyy lausuttuun käsitykseen. Väitteen myötäily – sanomalla vaikkapa ”nii” tai ”nii on” – on yksi tapa olla samanmielinen, mutta myötäilyyn ei vaadita kovin paljoa eikä se vielä kerro kovin paljosta. Jos keskustelukumppani sen sijaan, että pelkästään myötäilee esitettyä väitettä tai käsitystä, osoittaa, että hän oli itsekin sillä samalla kannalla riippumatta ensimmäisen puhujan omasta käsityksestä ja sen kuulemisesta, niin toki tämä tarkoittaa, että keskustelijoilla on vielä enemmän yhteistä keskenään. He eivät jaa pelkästään edellä ilmi tullutta käsitystä ja asennoitumista asiaa kohtaan vaan myös tiedon siitä itsenäisesti ja sen myötä myös perusteet käsitykselle. Näin väitteeseen vastaajat osoittavat, että he voivat itsenäisesti sitoutua esille tuotuun väitteeseen tai käsitykseen ja sen oikeellisuuteen ja seistä sen takana. Siten he osoittavat olevansa itsenäisiä, riippumattomia toimijoita (agentteja) yhtyessään kuulemaansa käsitykseen. Itsenäisten, riippumattomien toimijoiden lausumat ovat uskotta-

1. Kirjoittajan suomennos.

vampia ja todellisempia, kuten Goffmankin (1987 [1959]) kuvaili. Näin molempien keskustelijoiden asema on symmetrinen puheenalaisena olevaan asiaan nähden.

Esitän tutkimuksessani, että keskustelijoiden symmetrinen suhde toisiinsa ja puheena olevaan asiaan – tai pyrkimys symmetriaan – heijastuu vastausvuoron ajoittamiseen: vastausvuoro aloitetaan jo aiemman vuoron keskeltä, päällekkäin sen kanssa. Kun vastausvuoro aloitetaan edellisen vuoron keskeltä päällekkäin, sen ajoittaminen on lähempänä ensimmäisen vuoron aloittamishetkeä ja siten puhujien asemat lähempänä toisiaan. Vuorojen ajoittamisen, ajallisuuden, kannalta tämä on aika itsestään selvää. Tutkimuksessani esitän, että sama pätee myös, kun ajatellaan puhujien toimijuutta. Jonkin väitteen ensimmäisenä lausuvalla puhujalla oletusarvoisesti on enemmän tietoa asiasta kuin väitteen vastaanottajalla (Heritage & Raymond 2005; Enfield 2013). Tutkimissani päällekkäisissä vastausvuoroissa tämä oletus kyseenalaistetaan ja sitä jopa vastustetaan. Vastauksen ajoittaminen päällekkäin siis heijastaa jälkimmäisen puhujan itsenäisen toimijuuden ilmaisemista. Ehdotan tutkimuksessani, että tämä voisikin olla se motivaatio, joka saa itsenäisten, samanmielisten vastausvuorojen puhujat aloittamaan vastauksensa jo edellisen vuoron päältä ennen sen loppua – nimittäin pyrkimys symmetriseen suhteeseen toisen puhujan kanssa puheena olevaan asiaan nähden. Tässä palaamme alussa mainitsemini keskustelijoiden välisiin suhteisiin, niiden merkitykseen ja keinoihin ilmaista niitä. Keskustelussa ei siis ole merkittävää vain se, mitä sanoo, vaan myös se, milloin avaa suunsa.

Tutkimustulokseni muokkaavat myös joitakin käsityksiä puheenvuorojen vaihtumisesta keskustelussa yleensä. Aiempi vuorovaikutustutkimus on esittänyt, että puheenvuoro vaihtuu keskustelussa säännönmukaisesti vain silloin, kun edellistä vuoroa voi pitää valmiina – eli niin sanotuissa siirtymän tai vuoronvaihdon mahdollistavissa kohdissa (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974). Tämä tutkimus osoittaa, että vastausvuoro voi alkaa jo silloin, kun edellinen vuoro on vielä keskeneräinen. Ja itse asiassa ei ole niin, että tämä ainoastaan on mahdollista, vaan näin keskusteluissa säännönmukaisesti myös tapahtuu – nimittäin silloin, kun vuoroon vastataan juuri niillä tavoilla, joita olen työssäni kuvannut. Tällaiset vuoronvaihdot noudattavat siis omia lainalaisuuksiaan. Vuorottelun säännönmukaisuus ulottuu siten myös niin sanotusti liian aikaisin aloitettuihin vuoroihin. Päällekkäisen vastauksen puhuja käyttää nimenomaan edellisen vuoron senhetkistä keskenräisyyttä hyväkseen siinä, mitä pyrkii vastauksellaan ilmaisemaan. Oleellista tässä havainnossa on myös se, että päällekkäisiin vastauksiin hyvin harvoin suhtaudutaan keskeyttämisinä; sen sijaan keskustelu soljuu niiden jälkeen eteenpäin ilman häiriöitä.

Tutkimukseni osoittaa siis, että vuorovaikutuksen osallistujien ei aina tarvitse kuulla tai odottaa kieliopillisesti tai muutenkaan valmiita kokonaisuuksia, vaan vähempikin voi riittää. Kieliopin kannalta vielä keskeneräinen puhunnos voi olla asia yhteydessään jo ymmärrettävä, jolloin siihen voi reagoida – ja reagoidaankin – jo ennen kuin se on valmis. Vastausvuoron varhainen ajoittaminen ja sen merkitys näyttävät siis kuuluvan keskustelun kielioppiin selvänä toiminnallisena käytänteenä, ikään kuin ihmiset tiedostamattaan noudattaisivat sellaista sääntöä, joka näin määrää tekemään. Tällaiset keskustelun kieliopin ”säännöt” eivät kuitenkaan ole sellaisia, jotka olisi konkreettisesti kirjoitettu jonnekin (paitsi ehkä tutkimuskirjallisuuteen) tai joista ihmiset osaisivat itse kertoa tai joita vaikkapa vanhemmat opettaisivat lapselleen silloin,

kun lapsi opettelee puhumaan. Lapsille kyllä opetetaan kieltä esimerkiksi sellaisilla ilmauksilla kuin ”tässä on auto, sano *auto*”, mutta tuskin koskaan vanhemmat tietoisesti opettavat, että ”nämä ovat suomen demonstratiivipronominit ja näin käytät niitä”, saati ”tässä tilanteessa ja näillä ehdoilla puhu päälle”. Yhtä kaikki, kaikki nämä tasot kuitenkin kuuluvat suomeksi käytyjen keskustelujen rakenteisiin. Tällaisten käytänteiden oppiminen ja noudattaminen on ihmisille samalla tavoin luontaista kuin oman kielen kieliopin omaksuminen ja hallitseminen.

Keskustelun käytänteet ja niiden tulkitseminen harvoin kuitenkaan ovat tiedostettuja asioita, eikä se aina ole tarpeenkaan. Toistemme kanssa jutellessamme me vain noudatamme tiettyjä käytänteitä ja ”sääntöjä” – toimimme itse niin ja tulkitsemme toisten puhumista samalla tavalla. Toisaalta keskustelun käytänteiden tuntemisesta on mielestäni myös monenlaista hyötyä. Tietämys vuorovaikutuksen jäsentymisestä ja rakenteista, kuten erilaisista kielellisistä käytänteistä ja vaikkapa vuorojen ajoittamisesta, saattaa hyödyttää tai ilahduttaa omissa arkipäivän tilanteissa, mutta sillä on myös monenlaisia sovellusmahdollisuuksia. Nähdäkseni esimerkiksi kaikille vuorovaikutusta hyödyntäville tai käsitteleville auttamisen lajeille, kuten vaikkapa parisuhde- tai perheterapioille, olisi apua vuorovaikutuksen rakenteiden ymmärtämisestä. Tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa kuitenkin vasta sitten, kun tulokset on ensin saatu ja julkaistu, ja siinä tarvitaan monien eri toimijoiden mukanaoloa ja panosta.

Aineistossani oli sekä suomeksi että viroksi käytyjä keskusteluja, mikä tarjosi kiinnostavan vertailunäkökulman tutkittavaan ilmiöön: ovatko suomalaisten ja virolaisten keskustelut samanlaisia keskenään vai ilmeneekö niissä eroja? Joillekin saattaa tulla yllätyksenä, että vastaus on: keskustelut ovat tässä suhteessa samanlaisia. Joskus kuulee nimittäin sanottavan, että virolaiset puhuisivat enemmän päällekkäin kuin suomalaiset (esim. Pajupuu 1995), mutta tässä tutkimuksessa tutkitun ilmiön valossa eroja ei ole – ei päällekkäisten vastausten määrässä eikä siinä, millaisia nämä vastaukset ovat. Oletankin, että tutkimani ilmiön esiintyminen ja luonne eivät välttämättä riipu siitä, mitä kieltä ihmiset puhuvat tai missä maassa ja minkä kulttuurin piirissä he elävät. Arvelen, että on ennemminkin kyse jostain ihmisyyteen ja vuorovaikutukseen perustavammin liittyvästä seikasta. Koska tutkimukseni tulokset perustuvat kuitenkin vain kahteen pohjoisessa Euroopassa puhuttuun kieleen, jotka ovat lisäksi sukua keskenään, tätä ei voida tietää varmasti ennen kuin ilmiötä on tutkittu riittävän monista muillakin kielellä käydyistä keskusteluista. Kuitenkin jo ilmiön samanlaisuus näillä kahdella kielellä käydyissä keskusteluissa tuo nähdäkseni esille sen, että ehkäpä olisi tarpeen korostaa enemmän sitä, että mahdollisista koetuista eroista huolimatta toisistaan erillisissä keskustelukulttuureissa voi olla myös paljon yhteistä – ja onkin.

Väitöskirjassani tulee esille sama seikka, joka on havaittu jo muutamissa aiemmissäkin tutkimuksissa (ks. erityisesti Billes 1997; Schegloff 2002): päällekkäin puhuminen (tai päälle puhuminen) ei ole sama asia kuin keskeyttäminen. Ne päällekkäiset vastaukset, joita minä olen väitöskirjassani tutkinut, eivät selvästikään ole ”keskeyttämisistä” monestakaan syystä. En ota tässä kantaa siihen, mikä keskeyttämisestä sitten olisi, mutta selvää on, että ainakaan tässä tutkimuksessa käsitellyt vuorot eivät tähän oletettuun kategoriaan kuulu: niihin ei suhtauduta ongelmallisina eikä keskustelun kulku häiriinny niistä. Tutkimustulokseni kumoavat myös stereotypian suomalaisista keskustelijoina, jotka ovat

hiljaisia eivätkä koskaan niin sanotusti ”keskeytä” (ks. esim. Sajavaara & Lehtonen 1997; Tiittula 1993), eivätkä tällaisia tutkimukseni mukaan ole virolaisetkaan. Tutkimukseni siis osoittaa, että yleistä, usein varsin kielteistä käsitystä päälle puhumisesta on syytä muuttaa. Vastauksen aloittaminen päällekkäin edellisen puhujan puheenvuoron kanssa palvelee säännönmukaisesti aivan tiettyjä tarkoituksia vuorovaikutuksessa, ja vuoron ajoittamisella on merkitystä myös keskustelijoiden välisen suhteen kannalta.

Lähteet

- BILMES, JACK 1997: Being interrupted. – *Language in Society* 32 s. 213–242.
- ENFIELD, NICK 2013: *Relationship thinking. Agency, enchrony, and human sociality*. Foundations of Human Interaction 3. New York: Oxford University Press.
- GOFFMAN, ERVING 1987 [1959]: *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- HERITAGE, JOHN – RAYMOND, GEOFFREY 2005: The terms of agreement. Indexing epistemic authority and subordination in talk-in-interaction. – *Social Psychology Quarterly* 68 s. 15–38.
- PAJUPUU, HILLE 1995: *Cultural context, dialogue, time*. Tallinn: Estonian Academy of Sciences, Institute of the Estonian Language.
- POMERANTZ, ANITA 1984: Agreeing and disagreeing with assessments. Some features of preferred/dispreferred turn shapes. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action. Studies in conversation analysis* s. 57–101. Cambridge: Cambridge University Press.
- SACKS, HARVEY – SCHEGLOFF, EMANUEL – JEFFERSON, GAIL 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 s. 696–735.
- SAJAVAARA, KARI – LEHTONEN, JAAKKO 1997: The silent Finn revisited. – Adam Jaworski (toim.), *Silence. Interdisciplinary perspectives* s. 263–284. Berlin: Mouton de Gruyter.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 2002: Accounts of conduct in interaction. Interruption, overlap, and turn-taking. – Jonathan H. Turner (toim.), *Handbook of sociological theory* s. 287–321. New York: Kluwer Academic.
- SIDNELL, JACK – STIVERS, TANYA (toim.) 2013: *The handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- TAINIO, LIISA (toim.) 1997: *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- TIITTULA, LIISA 1993: *Kulttuurit kohtaavat. Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän näkökulmasta*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Anna Vatanen: *Responding in overlap. Agency, epistemicity and social action in conversation*. Helsinki: Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos 2014. Kirja on luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0280-5>.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@helsinki.fi